

УДК 159.922.1:17.023.34

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ҐЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗАДОВОЛЕННЯ ЖІНОК ЖИТТЯМ

Вікторія Гупаловська

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Дорошенка, 41, м. Львів, 79000, Україна,
e-mail: viktoriah@ukr.net

Розглянуто особливості гендерної ідентичності жінки, рольові гендерні моделі української жінки зокрема. Досліджено задоволеність професійною діяльністю, шлюбом, процесом життя та життям загалом, особливості самореалізації та переживання життєвої осмисленості жінок з різними гендерними типами: фемінним, маскуліним, андрогінним та недиференційованим. Виявлено, що найбільше задоволені власним життям і самореалізацією, живуть найбільш осмислено й відповідально – жінки з переважанням фемінності та андрогінні жінки. Жінки маскулінного гендерного типу найбільше задоволені професійною діяльністю. Як висновок: гендерний розподіл серед жінок відповідає суспільним рольовим очікуванням.

Ключові слова: маскуліність, фемінність, андрогінія, гендер, задоволення сімейним життям, задоволення роботою.

Водночас із сучасними суспільними змінами виникає питання, як саме нове конструювання ролей і ґендеру вплинуло на психологічний стан та суб'єктивне благополуччя сучасного жіноцтва, як почуває себе українська жінка у новітньому соціокультурному просторі. Не дивлячись на численні ґендерні дослідження, питання психологічного самопочуття жінки залежно від рівня її маскулінізації залишається відкритим. Зарубіжні дослідження цього питання є, однак ґендерній проблематиці притаманне сильне соціокультурне "забарвлення". Тому необхідні українські ґендерні дослідження.

Отже, дослідження задоволеності життям українських жінок актуальне у сучасному психологічному та соціально-гуманітарному дискурсі. Тому мета нашого емпіричного пошукування – встановлення взаємозв'язку ґендерних особливостей жінки із задоволеністю роботою, шлюбом, переживанням життєвої осмисленості та рівнем самореалізації.

Ґрунтуючись на теоретичних даних, припускаємо, що задоволеність роботою та шлюбом залежить від ґендерної ідентичності жінки. Імовірно, ґендерна ідентичність жінки впливає на особливості її само актуалізації, а також на особливості переживання життєвої осмисленості.

У дослідженні опитано 50 жінок віком 22–55 років. Усі вони на момент дослідження були одружені та працевлаштовані. В процесі опитування ми застосували наступні психодіагностичні методики: тест для визначення ґендерної ролі С. Бем

[1], тест-опитувальник задоволеності шлюбом В. Століна [3], опитувальник "Інтегральна задоволеність працею" [2], опитувальник САМОАЛ, який адаптувала Н. Каліна [3], тест сенсожиттєвих орієнтацій (СЖО) Д. Леонтьєва [4].

Для опрацювання емпіричних даних застосовано пакет математичної обробки даних Statistica 6.0., а саме такі методи математичної статистики:

- 1) порівняльний аналіз (t-критерій Стьюдента);
- 2) кореляційний аналіз;
- 3) факторний аналіз за методом головних компонент (з варимакс-обертанням);
- 4) кластерний аналіз за методом k-середніх.

Кореляційний аналіз – це метод статистичної оцінки форми, знака і тісноти зв'язку досліджуваних ознак або факторів. Визначаючи форми зв'язку, розглядають його лінійність або нелінійність. Кореляційний аналіз не дає змоги вирішити проблему, пов'язану із можливою інтерпретацією залежності, яка існує між змінними. Наприклад, за наявності кореляційної залежності між двома змінними може бути складно вирішити, яка з них – причина, а яка – наслідок; до того ж, може виявитися, що насправді причинного зв'язку між ними немає (вони можуть причинно залежати від деякої третьої змінної, яку не взято до уваги). Найефективніший засіб виявлення такої залежності – втручання з метою встановити, як наявність або відсутність одного з факторів впливає на інший фактор, що й є суттю експериментального методу. Розрахунок рангового коефіцієнту кореляції є одним з різновидів кореляційного аналізу, що використовують, коли необхідно визначити, як пов'язані між собою дві рангові послідовності.

Для аналізу великого набору ознак, коли неможливо або небажано ділити його на частини, а треба розглядати як єдине ціле, використовують компонентний або факторний аналіз. У готовій кореляційній матриці ознак x знаходять нові лінійні змінні y , які зазвичай не корелюють одна з одною (можливе також виділення пов'язаних змінних y) і описують певні закономірності варіації і кореляції вихідних ознак. Ці нові змінні називають головними компонентами. До того ж кількість головних компонент або факторів, які сумарно описують значну частину інформації про закономірності варіації і кореляції ознак, може бути набагато меншою, ніж кількість вихідних змінних. Відтак застосування компонентного або факторного аналізу дає змогу значно зменшити кількість змінних, які аналізують. Крім того, головні компоненти є комплексними інтегративними показниками, кожен з яких залежить від багатьох ознак. Вирахування спільностей показує, якою мірою окремі ознаки вписуються в конкретну факторну модель. Фактори інтерпретують за змістом тих ознак, які мають найбільші факторні навантаження (коефіцієнт кореляції між фактором та вихідними ознаками) стосовно конкретного фактора.

Метод кластерного аналізу, який також називають методом розпізнання образу або числової таксономії, використовують у виконанні завдання – виявити природний, об'єктивно існуючий порядок, що присутній у групі вибірок, які належать до різних генеральних сукупностей, причому їх співвідношення зазвичай апріорно невідомі. Кластерний аналіз проводять у два етапи. Перший етап полягає в отриманні уявлення про взаємну близькість розташування центрів вибірок, які порівнюють за значеннями комплексу ознак. Подібність вибірок має

бути незначною, а відстані – значними. Такі групи називають кластерами (образами, таксонами), а процес їх виділення – кластеризацією. Існують різноманітні методи кластеризації. Так, згідно з агломеративними ієрархічними процедурами, процес виділення кластерів здійснюють покроково. На першому кроці у матриці знаходять мінімальну величину відстані між певними одиницями, які об'єднують і надалі розглядають як кластер. Знайшовши відстані цього кластера до решти одиниць, відшуковують нову мінімальну величину відстані, і так утворюється новий кластер. Такий процес послідовного укрупнення таксонів продовжують до отримання деякої їх структури. Застосування кластерного аналізу дало можливість виявити якісну специфіку ціннісних орієнтацій досліджуваних.

За даними порівняльного аналізу, усього в групі респондентів було виявлено 15 жінок з фемінним ґендерним типом (30%), 8 жінок з маскулінним ґендерним типом (16%), 16 жінок з андрогінним ґендерним типом (32 %) та 11 жінок з невизначеним ґендерним типом (22 %). Розподіл респондентів за ґендерним типом відображений на рисунку 1.

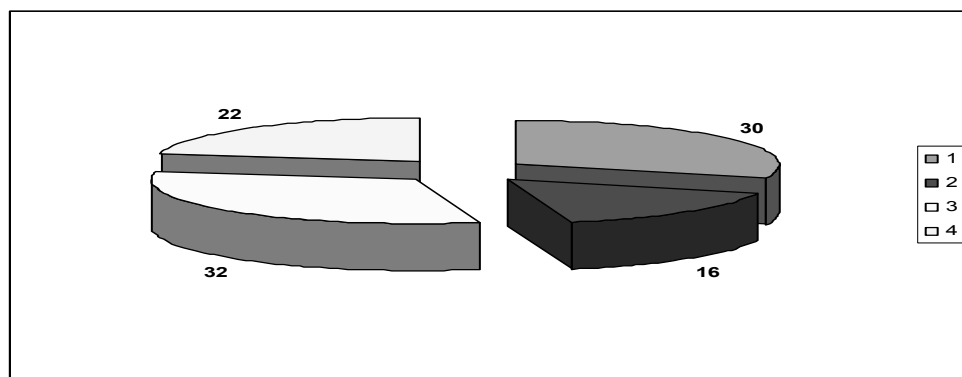

Рис. 1. Розподіл респондентів за ґендерним типом: 1 – фемінний тип; 2 – маскулінний тип; 3 – андрогінний тип; 4 – невизначений тип.

Такий розподіл можна вважати позитивним: українські жінки не позбавлені жіночності, маскулінізація, про яку твердять дослідники, не є тотальною і пов'язана з підвищення рівня андрогінності, що є проявом збалансованої внутрішньої природи та соціально-психологічної адаптації.

Відмінності показників задоволеності працею у досліджуваних з різним ґендерним типом зображено на рисунку 2. Статистично значимі відмінності у показнику задоволеності працею були виявлені: між фемінним та маскулінним типом (18,4 балів проти 24,5, $p \leq 0,01$), між фемінним та андрогінним типом (18,4 проти 24,2, $p \leq 0,01$), між маскулінним та невизначеним типом (24,5 проти 20,1, $p \leq 0,05$), андрогінним та невизначеним типом (24,2 проти 20,1, $p \leq 0,01$). Отже, найбільш задоволеними працею виявились маскулінні та андрогінні жінки, менше задоволені жінки із невизначеним ґендерним типом, і найменше – фемінні жінки.

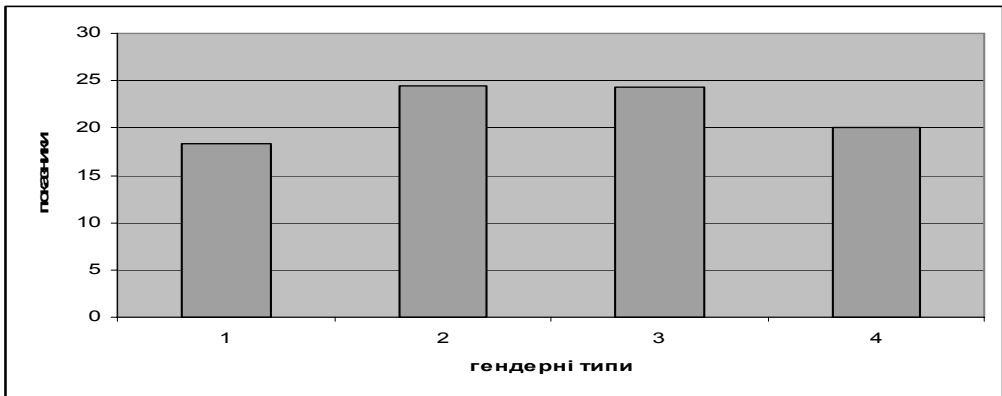

Рис. 2. Порівняння показників задоволеності працею для різних ґендерних типів: 1 – фемінний тип; 2 – маскулінний тип; 3 – андрогінний тип; 4 – невизначений тип.

Відмінності показників задоволеності шлюбом у досліджуваних з різним ґендерним типом зображено на рисунку 3. Статистично значимі відмінності у показниках задоволеності шлюбом виявлені: між фемінним та маскулінним типом (30,1 балів проти 22, $p \leq 0,05$), фемінним та андрогінним типом (30,1 проти 22,5, $p \leq 0,01$), фемінним та невизначеним типом (30,1 проти 17,6, $p \leq 0,05$). Отже, найбільш задоволеними сімейним життям виявились фемінні жінки. Такий результат безумовно логічний, оскільки для фемінної жінки родина є найважливішою сферою вкладання душі та особистісного потенціалу. Менше задоволені сімейним життям андрогінні і маскулінні жінки. Найменш задоволені родинним життям жінки з недиференційованим ґендерним типом.

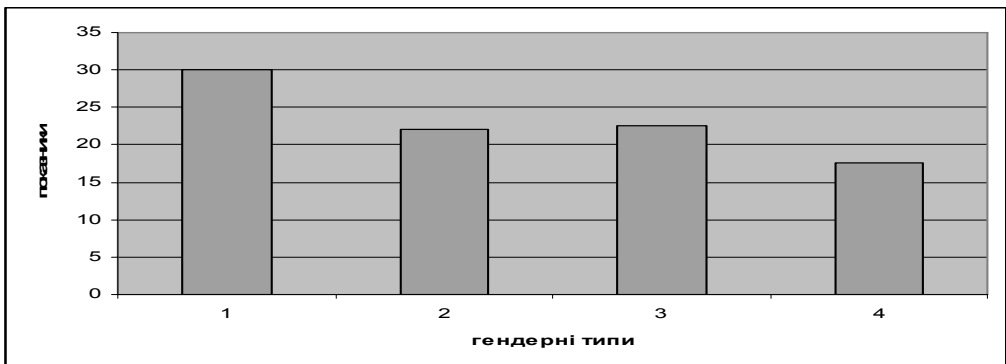

Рис. 3. Порівняння показників задоволеності шлюбом для різних ґендерних типів: 1 – фемінний тип; 2 – маскулінний тип; 3 – андрогінний тип; 4 – невизначений тип.

Порівняння показників представників різних ґендерних типів за методикою визначення рівня самоактуалізації САМОАЛ представлені на рисунку 4. Статистично значимі відмінності виявлені за низкою показників. За показником орієнтації в часі: між фемінним та андрогінним типом (8,1 проти 10,3, $p \leq 0,05$), маскулінним та андрогінним типом (6,2 проти 10,3, $p \leq 0,01$), андрогінним та невизначеним типом (10,3 проти 6,9, $p \leq 0,01$). За показником цінностей людини,

яка самореалізується: між фемінним та андрогінним типом (9,1 проти 10,8, $p \leq 0,05$), маскулінним та андрогінним типом (7,3 проти 10,8, $p \leq 0,01$), андрогінним та невизначеним типом (10,8 проти 7,8, $p \leq 0,01$).

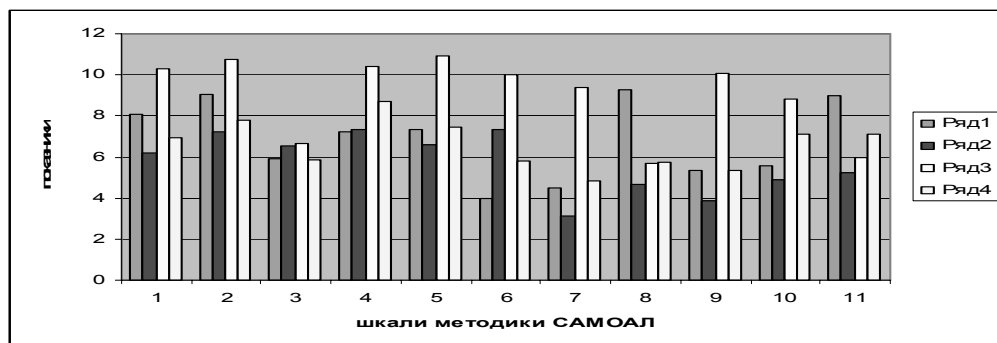

Рис. 4. Порівняння показників самореалізації для різних ґендерних типів
 Ряд 1 – фемінний тип; Ряд 2 – маскулінний тип; Ряд 3 – андрогінний тип;
 Ряд 4 – невизначений тип; 1 – орієнтація в часі; 2 – цінності людини, що самореалізується;
 3 – погляд на природу людини; 4 – орієнтація на буттєве пізнання; 5 – креативність;
 6 – автономність; 7 – спонтанність; 8 – саморозуміння; 9 – аутосимпатія;
 10 – контактність; 11 – гнучкість у спілкуванні.

За показником Погляд на природу людини не виявлено статистично значимих відмінностей між представниками різних ґендерних типів. За показником орієнтації на буттєве пізнання: між фемінним та андрогінним типом (7,2 проти 10,4, $p \leq 0,01$), між маскулінним та андрогінним типом (7,3 проти 10,4, $p \leq 0,05$). За показником креативності: між фемінним та андрогінним типом (7,3 проти 10,9, $p \leq 0,01$), між маскулінним та андрогінним типом (6,6 проти 10,9, $p \leq 0,01$), між андрогінним та невизначеним типом (10,9 проти 7,5, $p \leq 0,05$). За показником автономності: між фемінним та маскулінним типом (4 проти 7,3, $p \leq 0,01$), між фемінним та андрогінним типом (4 проти 10, $p \leq 0,01$), між маскулінним та андрогінним типом (7,3 проти 10, $p \leq 0,05$), між андрогінним та невизначеним типом (10 проти 5,8, $p \leq 0,01$). За показником спонтанності: між фемінним та андрогінним типом (4,5 проти 9,4, $p \leq 0,01$), між маскулінним та андрогінним типом (3,1 проти 9,4, $p \leq 0,01$), між андрогінним та невизначеним типом (9,4 проти 4,8, $p \leq 0,01$). За показником саморозуміння: між фемінним та маскулінним типом (9,3 проти 4,7, $p \leq 0,01$), між фемінним та андрогінним типом (9,3 проти 5,7, $p \leq 0,01$), між фемінним та невизначеним типом (9,3 проти 5,7, $p \leq 0,05$). За показником аутосимпатії: між фемінним та андрогінним типом (5,3 проти 10, $p \leq 0,05$), між маскулінним та андрогінним типом (3,9 проти 10, $p \leq 0,01$), між андрогінним та невизначеним типом (10 проти 5,4, $p \leq 0,01$). За показником контактності: між фемінним та андрогінним типом (5,6 проти 8,8, $p \leq 0,01$), між маскулінним та андрогінним типом (4,9 проти 8,8, $p \leq 0,01$), між маскулінним та невизначеним типом (4,9 проти 7,1, $p \leq 0,05$). За показником гнучкості у спілкуванні: між фемінним та маскулінним типом (9 проти 5,3, $p \leq 0,05$), між фемінним та андрогінним типом (9 проти 6, $p \leq 0,01$). Загалом за більшістю шкал найвищі показники самоакту-

алізації виявлено в групі андрогінних жінок. І лише за шкалами саморозуміння і гнучкості найвищі показники у жінок із фемінним ґендерним типом.

Порівняння інтегральних показників самореалізації між представниками різних ґендерних типів зображено на рисунку 5. Статистично значущі відмінності виявлено між маскулінним та андрогінним типом (69,8 проти 75,6, $p \leq 0,05$).

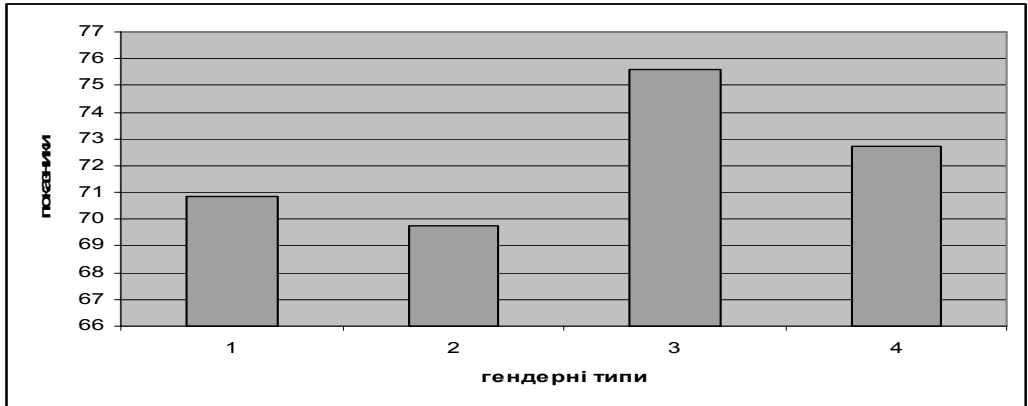

Рис. 5. Порівняння інтегральних показників самореалізації для різних ґендерних типів: 1 – фемінний тип; 2 – маскулінний тип; 3 – андрогінний тип; 4 – невизначений тип.

Порівняння показників життєвої осмисленості у представників різних ґендерних типів відображене на рисунку 5. Статистично значимі відмінності за показником наявності цілей в житті були виявлені: між фемінним та маскулінним типом (23,1 проти 19,1, $p \leq 0,01$), між маскулінним та андрогінним типом (19,1 проти 22,3, $p \leq 0,05$). За показником задоволеності процесом життя: між фемінним та маскулінним типом (24 проти 19,1, $p \leq 0,01$), між фемінним та невизначеним типом (24 проти 20,8, $p \leq 0,01$), між маскулінним та андрогінним типом (19,1 проти

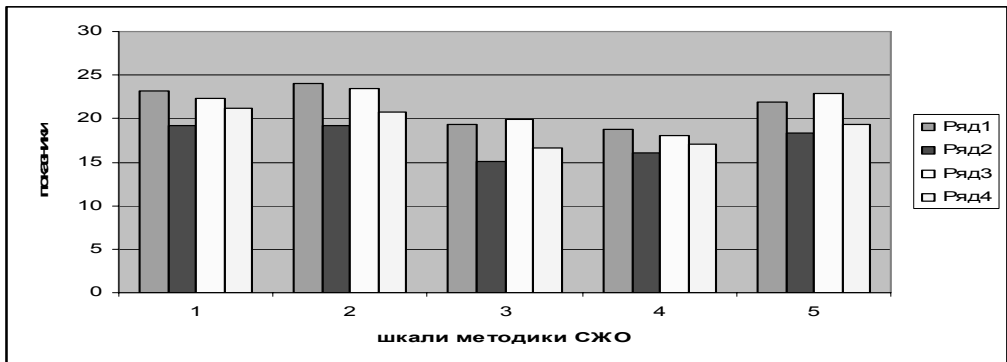

Рис. 6. Порівняння показників життєвої осмисленості для різних ґендерних типів: Ряд 1 – фемінний тип; Ряд 2 – маскулінний тип; Ряд 3 – андрогінний тип; Ряд 4 – невизначений тип; 1 – наявність цілей у житті; 2 – задоволеність процесом життя; 3 – задоволеність результатом життя; 4 – інтернальний локус контролю над власним Я; 5 – інтернальний локус контролю над життям.

23,5, $p \leq 0,05$). За показником задоволеності результатами життя: між фемінним та маскулінним типом (19,3 проти 15,1, $p \leq 0,01$), між маскулінним та андрогінним типом (15,1 проти 19,9, $p \leq 0,01$). За показником інтернального локусу контролю над власним Я: між фемінним та маскулінним типом (18,7 проти 16,1, $p \leq 0,05$), між маскулінним та андрогінним типом (16,1 проти 18,1, $p \leq 0,05$). За показником інтернального локусу контролю над життям: між маскулінним та андрогінним типом (18,4 проти 22,9, $p \leq 0,05$), між андрогінним та невизначеним типом (22,9 проти 19,3, $p \leq 0,05$).

Як видно із рисунка 6, найнижчі показники осмисленості наявні у жінок з переважанням маскулінності. Однак, на нашу думку, такий результат може бути наслідком високого рівня домагань, властивого маскулінним особам. Відповідно, реальну життєву ситуацію людина з високим рівнем домагань суб'єктивно сприймає як менше сприятливу, ніж її сприймає особа з нижчим рівнем домагань. Найвищі ж показники осмисленості сенсу життя за трьома шкалами виявлено у жінок фемінних і андрогінних.

На рисунку 7 зображено порівняння показників загальної життєвої осмисленості представників різних ґендерних типів. Статистично значущі відмінності виявлені: між фемінним та невизначеним типом (3,9 проти 3,3, $p \leq 0,01$), між андрогінним та невизначеним типом (3,8 проти 3,3, $p \leq 0,01$).

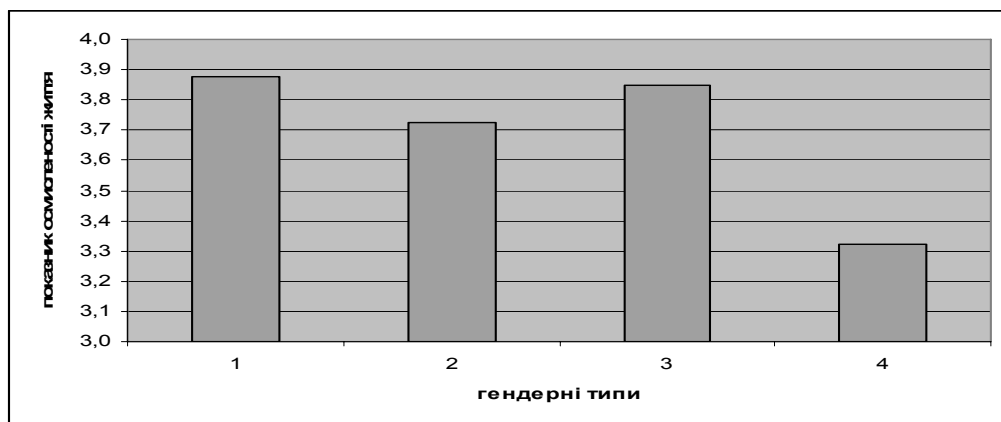

Рис. 7. Порівняння інтегральних показників життєвої осмисленості для різних ґендерних типів: 1 – фемінний тип; 2 – маскулінний тип; 3 – андрогінний тип; 4 – невизначений тип.

Аналіз кореляційної матриці. Результати кореляційного аналізу дали змогу виявити цікаві взаємозв'язки. Вік прямо пов'язаний із задоволеністю працею ($r=0,35$, $p \leq 0,01$). Задоволеність працею корелює на значущому статистичному рівні із маскулінністю ($r=0,48$, $p \leq 0,01$), а також обернено взаємозалежна із наявністю цілей у житті ($r=-0,29$, $p \leq 0,05$).

Задоволеність шлюбом корелює із фемінністю ($r=0,34$, $p \leq 0,05$), інтернальністю локусу контролю над власним Я ($r=0,40$, $p \leq 0,01$), інтегральним показником осмисленості життя ($r=0,28$, $p \leq 0,05$), обернено взаємозалежна із маскулінністю ($r=-0,38$, $p \leq 0,01$).

Отже, кореляційний аналіз підтвердив теоретичні дані: маскулінність у характері жінок приводить до орієнтації на професійну діяльність, а тому відповідно й до більшого задоволення нею. Фемінні жінки пріоритетно цінують родину, вкладають у цю сферу більше зусиль, тому й більше задоволені сімейним життям.

Фемінність корелює із орієнтацією на буттєве пізнання ($r=0,29$, $p\leq 0,05$), автономністю ($r=0,44$, $p\leq 0,01$), спонтанністю ($r=0,42$, $p\leq 0,01$), аутосимпатією ($r=0,38$, $p\leq 0,01$), інтегральним показником самореалізації ($r=0,36$, $p\leq 0,01$), інтегральним показником життєвої осмисленості ($r=0,28$, $p\leq 0,05$).

Маскулінність корелює із орієнтацією у часі ($r=0,28$, $p\leq 0,05$), спонтанністю ($r=0,34$, $p\leq 0,05$), саморозумінням ($r=0,35$, $p\leq 0,01$), аутосимпатією ($r=0,35$, $p\leq 0,01$), контактністю ($r=0,30$, $p\leq 0,05$), гнучкістю ($r=0,37$, $p\leq 0,01$), інтегральним показником самореалізації ($r=0,39$, $p\leq 0,01$).

Це свідчить про те, що андрогінним жінкам (з більш вираженою і маскулінністю, і фемінністю) притаманний вищий рівень особистісної самореалізації та осмисленості життя. Однак, найбільшою мірою осмисленість підходу до власного існування пов'язана із фемінністю.

Орієнтація у часі позитивно взаємозалежна із задоволеністю процесом життя ($r=0,32$, $p\leq 0,05$), інтернальністю локусу контролю над власним Я ($r=0,31$, $p\leq 0,05$), інтернальністю локусу контролю над життям ($r=0,43$, $p\leq 0,01$), інтегральним показником життєвої осмисленості ($r=0,41$, $p\leq 0,01$).

Цінності людини, що самореалізується, корелюють із задоволеністю процесом життя ($r=0,33$, $p\leq 0,05$), задоволеністю результатами життя ($r=0,28$, $p\leq 0,05$), інтернальністю локусу контролю над життям ($r=0,32$, $p\leq 0,05$) та загальним показником життєвої осмисленості ($r=0,32$, $p\leq 0,05$). Креативність корелює з іншими показниками самоактуалізації, її інтегральним показником ($r=0,81$, $p\leq 0,01$), задоволеністю результатами життя ($r=0,30$, $p\leq 0,05$).

Автономність позитивно взаємозалежна з задоволеністю процесом життя ($r=0,36$, $p\leq 0,01$), задоволеністю результатами життя ($r=0,43$, $p\leq 0,01$), інтегральним показником життєвої осмисленості ($r=0,40$, $p\leq 0,01$). Спонтанність також корелює із задоволеністю результатами життя ($r=0,30$, $p\leq 0,05$), інтегральним показником життєвої осмисленості ($r=0,32$, $p\leq 0,05$). Саморозуміння прямо пропорційне до задоволеності процесом життя ($r=0,32$, $p\leq 0,05$), задоволеності результатами життя ($r=0,45$, $p\leq 0,01$), інтегрального показника життєвої осмисленості ($r=0,39$, $p\leq 0,01$). Аутосимпатія корелює із задоволеністю результатами життя ($r=0,36$, $p\leq 0,01$), інтегральним показником життєвої осмисленості ($r=0,28$, $p\leq 0,05$). Контактність прямо взаємозалежна із задоволеністю результатами життя ($r=0,29$, $p\leq 0,05$), інтернальністю локусу контролю над життям ($r=0,28$, $p\leq 0,05$). Інтегральний показник самореалізації корелює із задоволеністю процесом життя ($r=0,28$, $p\leq 0,05$), задоволеністю результатами життя ($r=0,39$, $p\leq 0,01$), інтернальністю локусу контролю над життям ($r=0,36$, $p\leq 0,01$) та інтегральним показником життєвої осмисленості ($r=0,37$, $p\leq 0,01$).

Відтак більшість складових самоактуалізації особистості прямо пропорційні задоволеності життям, задоволенню результатами життя, які також взаємозалежні із показниками життєвої осмисленості та власною відповідальністю за життєві події (інтернальністю).

Задоволеність процесом життя корелює із задоволеністю результатами життя ($r=0,32$, $p\leq 0,05$), інтернальністю локусу контролю над власним Я ($r=0,40$, $p\leq 0,01$) та інтегральним показником життєвої осмисленості ($r=0,72$, $p\leq 0,01$).

Задоволеність результатом життя корелює з інтернальністю локусу контролю над життям ($r=0,29$, $p\leq 0,05$) та інтегральним показником життєвої осмисленості ($r=0,45$, $p\leq 0,01$), що безумовно логічно. Адже людина, яка здатна глибше осмислити своє життя і покладає відповідальність за життєві події на себе (інтернальний локус контролю), отримує більшу сатисфакцію від досягнень і життя загалом.

В процесі **факторного аналізу** виявлено три найвпливовіші для нашого масиву даних фактори.

Перший фактор – фактор самореалізації (див. рис. 8) – об'єднав змінні цінностей людини, що самореалізується (факторне навантаження 0,71), креативності (факторне навантаження 0,83), автономності (факторне навантаження 0,89), спонтанності (факторне навантаження 0,88), аутосимпатії (факторне навантаження 0,78) та інтегральний показник самореалізації (факторне навантаження 0,95). Факторна вага першого фактора дорівнює 6,74, цей фактор пояснює 29 відсотків розподілу емпіричних даних.

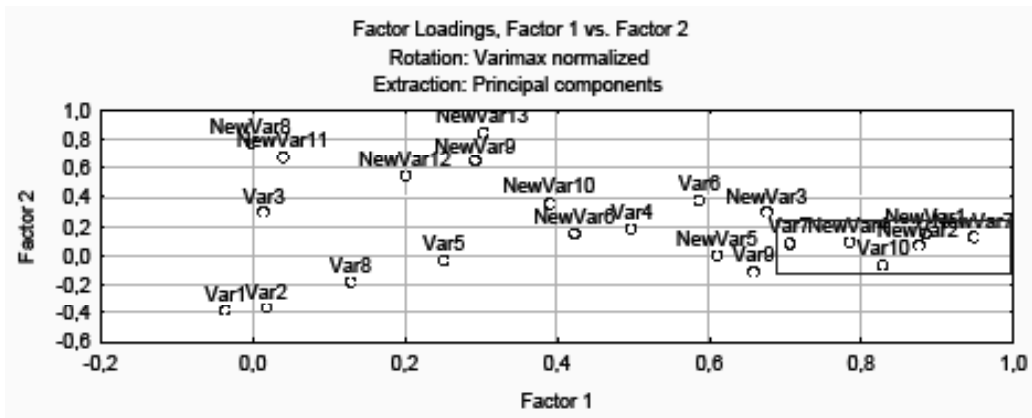

Рис. 8. Факторне навантаження першого фактора.
Взаємодія першого і другого фактора

Другий фактор “осмисленість життя” (див. рис. 9) об'єднав змінні наявності цілей в житті (факторне навантаження 0,77) та загальної осмисленості життя (факторне навантаження 0,85). Факторна вага другого фактора дорівнює 3,38, цей фактор пояснює 15 відсотків розподілу емпіричних даних.

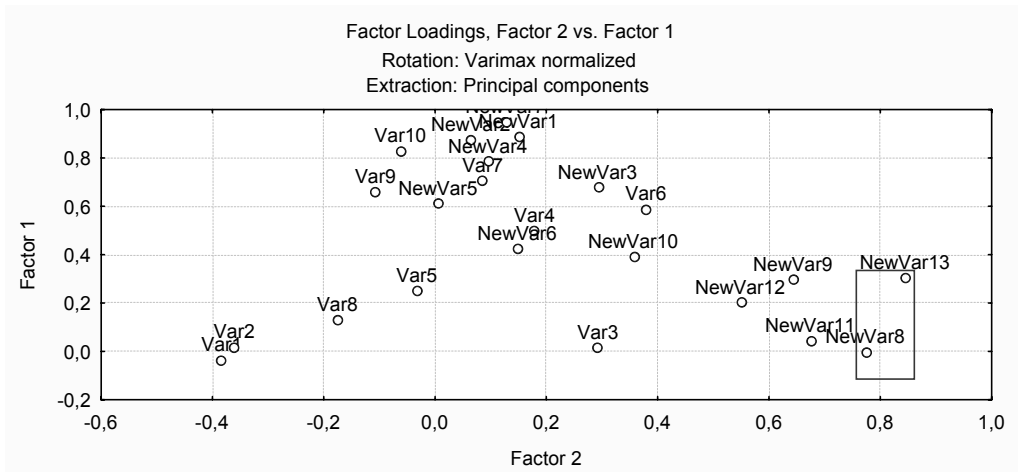

Рис. 9. Факторні навантаження у другому факторі.
Взаємодія другого і першого фактора

Третій фактор (див. рис. 10) містить одну змінну – показник маскулінності (факторне навантаження 0,71). Факторна вага третього фактора дорівнює 2,37, цей фактор пояснює 10 відсотків розподілу емпіричних даних.

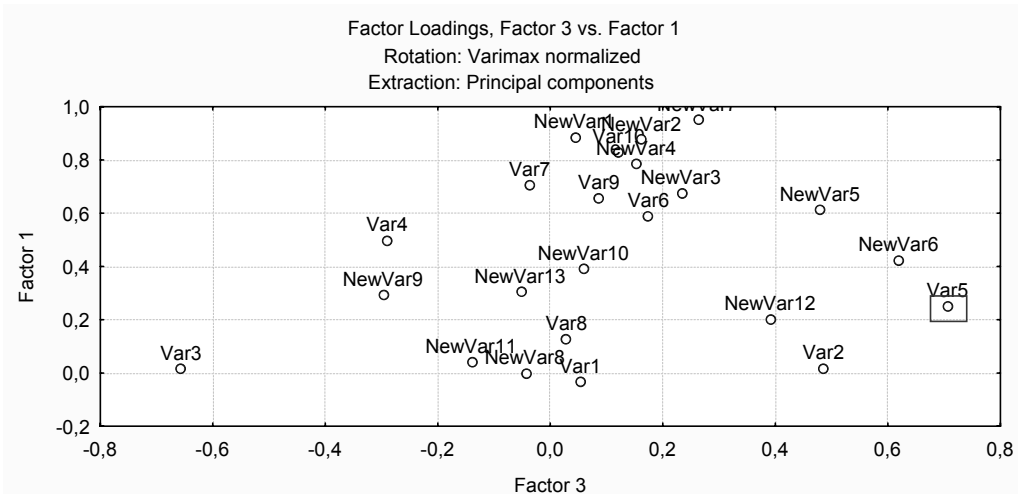

Рис. 10. Факторні навантаження третього фактора.
Взаємодія першого і третього фактора

В результаті кластерного аналізу за методом k-середніх виділено два кластери (див. рис. 11). У перший кластер увійшли 29 респонденток, з них 13 жінок з фемінним ґендерним типом, сім жінок з маскулінним ґендерним типом та дев'ять жінок із невизначеним ґендерним типом. У другий кластер увійшла 21 респондентка, з них дві жінки з фемінним ґендерним типом, одна – з маскулінним ґендерним типом, 16 жінок з андрогінним ґендерним типом та дві жінки з невизначеним ґендерним типом.

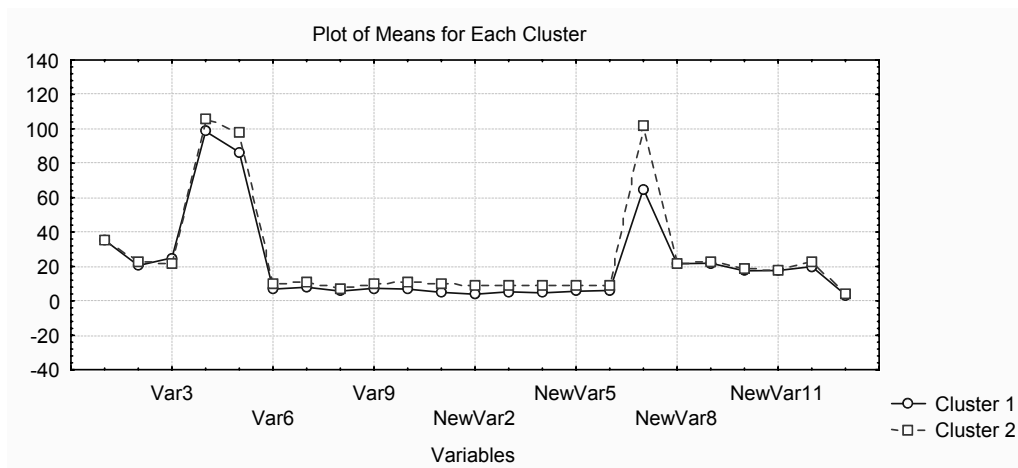

Рис. 11. Результати кластерного аналізу:

1 – вік; 2 – задоволеність працею; 3 – задоволеність шлюбом; 4 – фемінність; 5 – маскулінність; 6 – орієнтація в часі; 7 – цінності людини, що самореалізується; 8 – погляд на природу людини; 9 – орієнтація на буттєве пізнання; 10 – креативність; 11 – автономність; 12 – спонтанність; 13 – саморозуміння; 14 – аутосимпатія; 15 – контактність; 16 – гнучкість у спілкуванні; 17 – інтегральний показник самореалізації; 18 – наявність цілей у житті; 19 – задоволеність процесом життя; 20 – задоволеність результатом життя; 21 – інтернальний локус контролю над власним Я; 22 – інтернальний локус контролю над життям; 23 – інтегральний показник життєвої осмисленості.

Для другого кластера характерні вищі показники фемінності, маскулінності та самореалізації, причому найвиразніша відмінність у інтегральному показнику самореалізації, а відмінностей у показниках віку, задоволеності працею та задоволеності шлюбом, у показниках наявності цілей в житті, задоволеності процесом та результатами життя, інтернальності локусу контролю над власним Я та над життям, інтегральному показнику осмисленості життя немає. Результати кластерного аналізу свідчать про те, що андрогінний тип має найбільше можливостей для самореалізації. Проте, крім ґендерного типу, існують інші чинники, які здатні визначати успішність самореалізації жінки та рівень її задоволення життям.

Аналіз усього масиву емпіричних даних та результатів їх математичного опрацювання дав змогу зробити деякі узагальнення. Усього в групі респондентів виявлено найбільше жінок із фемінним та андрогінним ґендерним типом (62 %), що свідчить про сприятливу ґендерну стратифікацію українського жіноцтва. Жінки з маскулінним та невизначеним ґендерним типом складають меншість і за більшістю психодіагностичних показників не є дезадаптованими.

Як виявлено в процесі емпіричного дослідження, жінки з маскулінним та андрогінним ґендерними типами більш задоволені роботою, ніж жінки з фемінним та невизначеним ґендерними типами. Очевидно, для них робота має вищу суб'єктивну цінність і вони прикладають більше зусиль для досягнення успіху у професійній сфері. Жінки з фемінним ґендерним типом більш задоволені шлюбом, ніж жінки з маскулінним, андрогінним та невизначеним ґендерними типами, оскільки для них головною цінністю в житті є сім'я, де вони переважно

реалізують свій особистісний потенціал. Отже, гіпотезу про залежність задоволеності роботою та шлюбом від ґендерної ідентичності жінки підтверджено.

Жінки з андрогінним ґендерним типом загалом мають вищі показники самореалізації, ніж жінки з маскулінним, фемінним та невизначеним ґендерними типами, наприклад, показники орієнтації в часі, цінностей людини, що самореалізується, орієнтації на буттєве пізнання (тут андрогінний тип випереджує маскулінний та фемінний, але не відрізняється від невизначеного) креативності, спонтанності, аутосимпатії. За деякими показниками самореалізації жінки з фемінним ґендерним типом випереджають жінок з маскулінним, андрогінним та невизначеним ґендерними типами, а саме за шкалою само розуміння. За показником гнучкості у спілкуванні фемінний тип випереджає андрогінний та маскулінний, проте не відрізняється від невизначеного. Жінки з маскулінним та андрогінним ґендерними типами випереджують жінок із фемінним типом за показником автономності, причому жінки з андрогінним типом за цим показником своєю чергою випереджують так само жінок з маскулінним та невизначеним ґендерними типами, які між собою за цим показником не відрізняються.

Серед чинників самореалізації найвищі показники мають жінки з андрогінним ґендерним типом, який, як засвідчили результати, створює найсприятливіші умови для самореалізації, зумовлює універсальність і активність самовияву жінки. На другому місці за успішністю самореалізації – жінки з фемінним ґендерним типом, а отже, статєва відповідність ґендерної ролі є сприятливим чинником самореалізації. На третьому місці за успішністю самореалізації – жінки з маскулінним ґендерним типом, які є автономнішими. Найгірші умови для самореалізації створює невизначеність ґендерної ролі, нечіткість рольових орієнтацій жінки. Відтак існує залежність особливостей самореалізації жінки від її ґендерної ідентичності.

Жінки з фемінним та андрогінним ґендерними типами глибше усвідомлюють наявність цілей в житті, ніж жінки з маскулінним ґендерним типом. Жінки з фемінним ґендерним типом більше задоволені процесом життя, ніж жінки з маскулінним та невизначеним ґендерними типами, андрогінні жінки задоволені більше, ніж маскулінні. Жінки з фемінним та андрогінним ґендерними типами більше задоволені результатами життя, ніж жінки з маскулінним ґендерним типом. Фемінні та андрогінні жінки інтернальніші у локусі контролю над власним Я, ніж маскулінні жінки. Також фемінним та андрогінним жінкам притаманний вищий інтегральний показник життєвої осмисленості, ніж жінкам із невизначеним ґендерним типом. Отже, існує залежність між переживанням жінки життєвої осмисленості, задоволенням процесом та результатом життя та її ґендерною ідентичністю.

Задоволеність працею позитивно взаємозалежна із маскулінністю, а також обернено корелює із наявністю цілей у житті. Ймовірно, найбільше задоволення українській жінці приносить постановка цілей, пов'язаних із сімейним життям. Причин цього може бути дуже багато, найочевидніші – традиційне виховання та соціальні експектації. Задоволеність шлюбом позитивно взаємозалежна із фемінністю, інтернальністю локусу контролю над власним Я, інтегральним показником осмисленості життя, обернено корелює із маскулінністю. Можливо, у групу досліджуваних входили головню жінки, маскулінний ґендерний тип

яких може вступати в конфлікт з традиційною жіночою орієнтацією на сім'ю, що спричиняє незадоволеність цією сферою. Отже, це підтверджує теоретичні узагальнення стосовно наявності внутрішнього конфлікту працюючої жінки.

Можна також зробити висновок, що як фемінність, так і маскуліність сприяють самореалізації людини, але в кожному конкретному випадку успішність самореалізації залежить від міри їх вираження, співвідношення та статевої відповідності.

Самореалізація та осмисленість життя жінки великою мірою залежать від вираження в її особистісній структурі такої риси, як маскуліність, яка, комплементарно доповнюючи розвинуту фемінність, визначає андрогінний тип особистості, найуспішніші у більшості сфер самореалізації.

Відтак ґендерна ідентичність є важливим чинником сприйняття, осмислення та інтерпретації інформації про себе та інших. Я-образ створюється на основі відношення людини до себе як до чоловіка або жінки, усвідомлення і прийняття власної статевої приналежності. Процес розвитку ґендерних ролей, як соціально зумовлених варіантів статевої поведінки та статево-рольової поведінки, відбувається в контексті досить важливого для життя особистості процесу соціалізації. Ґендерна ідентифікація – це усвідомлення індивіда своєї статевої належності, переживання ним своєї маскуліності/фемінності та готовність виконувати визначену статеву роль. Ґендерна ідентичність передбачає існування певних оціночних компонентів, уявлень індивіда про те, наскільки його поведінка та особистісні характеристики відповідають сподіванням та вимогам суспільства до жіночої або чоловічої ролі. Вона виступає основним компонентом самосвідомості людини. Ґендерна ідентичність виникає під впливом ґендерних стереотипів, які існують у кожному суспільстві і формуються в контексті культурологічної та історичної парадигми. Ґендерна соціалізація особистості через набуття ґендерних ідентичностей вважають найвизначнішим чинником формування жіночих і чоловічих соціальних ролей.

Як виявлено в процесі емпіричного дослідження, жінки з маскуліним та андрогінним ґендерними типами більше задоволені роботою, ніж жінки з фемінним та невизначеним ґендерними типами. Це очевидно тому, що для них робота має вищу суб'єктивну цінність і вони прикладають більше зусиль для досягнення успіху у професійній сфері. Жінки з фемінним ґендерним типом більше задоволені шлюбом, ніж жінки з маскуліним, андрогінним та невизначеним ґендерними типами, оскільки для них головною цінністю в житті є сім'я, де вони і реалізують переважно свій особистісний потенціал.

Жінки з андрогінним ґендерним типом загалом мають вищі показники самореалізації, ніж жінки з маскуліним, фемінним та невизначеним ґендерними типами, наприклад, вищі показники орієнтації в часі, цінностей людини, що самореалізується, орієнтації на буттєве пізнання (тут андрогінний тип випереджує маскуліний та фемінний, але не відрізняється від невизначеного) креативності, спонтанності, аутосимпатії. За деякими показниками самореалізації жінки з фемінним ґендерним типом випереджують жінок з маскуліним, андрогінним та невизначеним ґендерними типами, а саме за показником само розуміння. За шкалою гнучкості у спілкуванні фемінний тип випереджує андрогінний та маскуліний, проте, його показник не відрізняється від невизначеного. Жінки з

маскулінним та андрогінним ґендерними типами випереджують жінок із фемінним типом за показником автономності, причому жінки з андрогінним типом за цим показником своєю чергою випереджують так само жінок з маскулінним та невизначеним ґендерними типами, які за цим показником не відрізняються. У показниках самореалізації очевидно переважають жінки з андрогінним ґендерним типом, який, як виявлено, створює найкращі умови для самореалізації, є умовою універсальності і активності самовияву жінки. На другому місці за успішністю самореалізації – жінки з фемінним ґендерним типом, а отже статева відповідність ґендерної ролі є сприятливим фактором для самореалізації. На третьому місці за успішністю самореалізації – жінки з маскулінним ґендерним типом, які є автономнішими. Найгірші умови для самореалізації створює невизначеність ґендерної ролі, нечіткість рольових орієнтацій жінки. Отже, другу гіпотезу нашого дослідження про залежність особливостей самореалізації жінки від її ґендерної ідентичності підтверджено.

Жінки з фемінним та андрогінним ґендерними типами глибше усвідомлюють свою мету в житті, ніж жінки з маскулінним ґендерним типом. Жінки з фемінним ґендерним типом більше задоволені процесом життя, ніж жінки з маскулінним та невизначеним ґендерними типами, андрогінні жінки – більше, ніж маскулінні. Жінки з фемінним та андрогінним ґендерними типами більш задоволені результатами життя, ніж жінки з маскулінним ґендерним типом. Фемінні та андрогінні жінки інтервальніші у контролі над власним Я, ніж маскулінні жінки. Жінки з андрогінним ґендерним типом інтервальніші у контролі над власним життям, ніж жінки із маскулінним та невизначеним ґендерними типами. Також фемінні та андрогінні жінки мають вищий інтегральний показник життєвої осмисленості, ніж жінки із невизначеним ґендерним типом.

Задоволеність працею позитивно взаємозалежна із маскулінністю, а також обернено корелює із наявністю цілей у житті. Отже, найбільше задоволення українській жінці все ж таки приносить постановка цілей, пов'язаних із сімейним життям, і в цього може бути дуже багато причин, найбільш очевидні з яких – традиційне виховання та соціальні експектації. Задоволеність шлюбом прямо пов'язана із фемінністю, інтервальністю локусу контролю над власним Я, інтегральним показником осмисленості життя, обернено пов'язана із маскулінністю. Тобто маскулінний ґендерний тип деяких жінок може вступати в конфлікт з традиційною жіночою орієнтацією на сім'ю.

Фемінність взаємозалежна із орієнтацією на буттєве пізнання, автономністю, спонтанністю, аутосимпатією, інтегральним показником самореалізації, інтегральним показником життєвої осмисленості, а маскулінність – з орієнтацією у часі, спонтанністю, саморозумінням, аутосимпатією, контактністю, гнучкістю, інтегральним показником самореалізації. З останнього можна зробити висновок, що як фемінність, так і маскулінність сприяють самореалізації людини, але в кожному конкретному випадку успішність самореалізації залежить від міри їх вираження, співвідношення та статевої відповідності. Самореалізація та осмисленість життя жінки великою мірою залежать від наявності в її особистісній структурі такої риси, як маскулінність, яка, комплементарно доповнюючи розвинуту фемінність, визначає андрогінний тип особистості, найбільш успішний в більшості сфер самореалізації.

Сучасна українська жінка, як і будь-яка інша жінка, рано чи пізно стикається з низкою проблем щодо вибору фемінної чи маскулінної ролі. Жіночі рольові моделі – Жінка-Берегиня, Жінка-Барбі, Ділова Жінка та Феміністка, які увиразнила О. Кісь, можна віднайти в українському соціумі лише за описовими характеристиками, оскільки відсутній відповідний психодіагностичний апарат. Розглядаючи соціальні чинники та аналізуючи матеріали ЗМІ, можна стверджувати, що соціально-виправданими ролями є Жінка-Берегиня та Жінка-Барбі. Їх культивує сучасне українське суспільство, тому жінкам з такою моделлю поведінки значно легше адаптуватися в оточенні і відповідати очікуванням соціуму, ніж жінкам, які обрали роль Жінки-Ділової чи Феміністки. Тому українські жінки з фемінними та андрогінними рольовими моделями, в яких традиційна орієнтація на родинні цінності, за психологічно-діагностичними даними більше соціально адаптовані, більше задоволені сімейним життям, процесом та результатами життя загалом, тобто щасливіші.

Ролі Жінки-Ділової чи Феміністки не знаходять підтримки у сучасному соціокультурному середовищі, яке протидіє актуалізації цих ролей. Задоволеність життям у цьому випадку розглядають крізь призму самореалізації в кар'єрі, що тягне за собою певні труднощі, як, наприклад, проблеми побудови жінками кар'єри, неприйняття оточенням, інтрапсихічний конфлікт через суперечність загальноприйнятим рольовим моделям. Тобто професійне зростання стає для таких жінок найважливішою метою і перешкоди на шляху до неї не дають змоги бути задоволеними власним життям. Такі жінки деякою мірою ігнорують сімейну сферу, а відтак вони позбавлені певної кількості близькості, підтримки та теплих стосунків, які є необхідними умовами щастя людини.

Загалом особливості ґендерної стратифікації серед українських жінок засвідчують відповідність моделей, які обрали жінки, традиційним (патріархальним) цінностям українського суспільства. Маємо надію, що підвалини українського традиціоналізму та духовності нації, втілені у фемінні ґендерно-рольові моделі, і які підтримують українські жінки, будуть виправданою опорою в умовах економічної та політичної нестабільності в державі.

Перспективами подальшого теоретичного пошуку та емпіричного дослідження є кількісне розширення опитування жінок та порівняння чинників задоволення життям жінок та чоловіків, встановлення ймовірних взаємозв'язків між ґендером та задоволенням сімейним життям і професійною діяльністю жінок і чоловіків.

Література

1. Алешина Ю., Гозман Л., Дубровская Е. Социально-психологические методы исследования супружеских отношений. Спецпрактикум по социальной психологии. М.: Изд-во МГУ, 1987.
2. Батаршев А. Базовые психологические свойства и профессиональное самоопределение личности: Практическое руководство по психологической диагностике. СПб.: Речь, 2005.
3. Малкина-Пых И. Семейная терапия. Справочник практического психолога. М.: Эксмо, 2005.
4. Пряжников Н. Профессиональное и личностное самоопределение. М.-Воронеж, 1996.

AN EMPIRIC RESEARCH OF GENDER PECULIARITIES OF THE WOMEN'S SATISFACTION BY LIFE

Victoriya Gupalovska

Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska str., 1, Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: viktoriah@ukr.net

The peculiarities of gender identity of a woman and role models of Ukrainian woman in particular are researched in the article. The satisfaction from professional activity, family life, the process of life and the life in general, the peculiarities of self-realization and the survival of life realization of women belonging to various gender types was analysed: feminine, masculine, androgenic and non-differentiated. It was found out that the women with prevailing feminine and androgenic types are among the ones most satisfied from their personal lives and self-realization, - they live the most conscious and responsible lives. The women belonging to masculine gender type are mostly satisfied from their professional activity. In the conclusion: gender differentiation among women corresponds to society role expectations. Keywords: femininity, masculinity, androgenic, gender, satisfaction from family life, satisfaction from professional activity.

*Стаття надійшла до редколегії 5.12.2009
Прийнята до друку 20.01.2010*